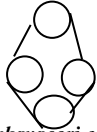

**UNITING CHURCH IN AUSTRALIA: LOTU COKOVATATI KO E OSITERELIA
KONIFEREDI NI VITI: KEI NA VEIVAVAKOSO LOTU VAKARISITO**

Okotova 07 Penitiko 19 [Pentecost 19]: Nodai naki meda veikilai dina sara [bonding-gathering and knowing each other-Base 1], me vakatorocaketaki ka vakavou na noda bula vakayalo. Affirmation-sharing our spiritual journeys-Base 2] kei na noda cakacakataka se vakadewataka na veika eda sa rawata [caring/sharing-Base 3]. Sa vaka na qito na Baseball ka va na kena i cegucegu; e tolu na naki ni noda veitokani. Ni rawa kece eda sa rawata e dua na kai ka eda sa yacova nai naki ni qito se veitokani [Home Base].

NODA VEIKILAI

Me vakayacori e dua na porokaramu ka rawa ni yukea na noda veikilai vinaka.

Eda soqoni, lululu, veitalanoa ka veiwasei talanoa. Tekivu na soqo ena gunu ti se qai vakayacori ni oti na vuli. Me dau qarauni na vakayagataki ni sevusevu me kua ni vakadaroya na mai lotu ena Siga Tabu kei na nomu cakacaka

NODA BULA VAKAYALO

A: Jope 1:1; 2:1-10: *Ena vula ogo, Okotova eda na goleva tiko kina nai vola nei Jope. O cei ea vola? Nanumi ni ko Jope, se Mosese, se ko Solomoni, se ko Ilaiu [32:2]. Ko Isikeli 14: 14, 20 ea cavuti Noa, Taniela kei Jope ena vuku ni gauna dredre e ratou a donuya; kei Jemesa 5:11 ea tukuni Jope ena nona vosota vakadede. E rairai ea volai ena 2000-1800 BC/BCE, mai na vanua ko Usi ena tokalau kei Palesitaina voleka ki Tamasiko kei na uciwai na Euferetisi. Ea nanumi ni ogo nai matai ni vola ea volai ni bera nai Vakatekivu, baleta ni vakaraitaki kina na cakacaka nei Setani ni bera na nodrau cala ko Ivi kei Atama. Dina ga ni sega ni tukuni e dua nai tukutuku baleta na Lako Yani, ia e kunei e loma na draki ni bula ena gauna nei Eparaama ka vakayagataki kina na yaca ni Kalou ‘Yahweh,’ me vaka na Lako Yani ena gauna nei Mosese. Ai matai ni vola me volai ea vakayagataka na veimataqali serekali, matua vosa kei nai vakarau ni volavola ka dredre meda raica ena dua nai vola mai ki muri me tautauvata kaya. E sinai ena vosa vuku, ia sa talei ni vagolei na ‘vuku’ ki na veika me baleta na Kalou ko ‘Yahweh’ [Jiova]. E no kina na vuku ka tarogi kina na taro bibi ogo, me vaka ea tarogi ena gauna sa oti kei na gauna ogo: 1. A cava nai naki ni noda tiko e vuravura? [Why are we here?]. 2. A cava nai naki ni bula? [What is life about? or What is life’s purpose?]. Na vakasama bibi e nai vola ogo: 1. Na Rarawa; 2. Na vere, eke nei Setan; 3. Na vinaka ni Kalou; 4. Na yalo se nai tovo dokadoka; 5. Na vakabauta. Nai naki ni vola: Me vakaraitaka na Nona kaukauwa kei na Nona veiliutaki na Kalou kei nai balebale ni Vakabauta. E dua ga na taro levu ko ya, ‘A cava mera vakararawataki kina na yalododonu?’ Sa vakaraitaka nai vola na veivakasama bibi eso ena bula nei Jope ka veibasai kei na watina, e dua e yalowai ka sega ni*

totaki Jope ena gauna ni leqa. Ia ko Jope e dua e yalododonu ka vinaka Vua na Kalou. E kune kina na veivakasama cecere oqo: 1. Dua ga na Kalou; 2. Na veiwekani ni Tamata kei na vuravura e bulia na Kalou; 3. Kalou qaqa; 4. Na Kalou vinaka, dauveikauwaitaki ka dauloloma. Oqo na veivakarau e bolei kina na bula ni tamata.

I. Jope:1:1; 2:1-10 Nai talanoa me baleti Jope na turaga vutuniyau ka yalododonu; oti sa qai kautani vua na nonai yau, kautani vua na luvena ka ra okati kina na nona tamata cakacaka, ka kautani talega vua na bula vinaka.

II. Sa vakatara na Kalou me vakayacora ko ‘Setani,’ [enai vola oqo ea sa bera ni dua na yaca ko ‘Setani,’ [‘the satan’ or adversary, from the verb to obstruct, se veisaqasaqa, e muri qai vakatamatataki me ko Setani, na Tevoro, nodra tui na agilosu ka talaidredre mai vua na Kalou me vaka e tikuni enai VTM ka vakayagataki enai VTV], sa vakayagataki ga ‘na setani’] na nonai naki, ia sa kila na Kalou na kenai tinitini. Na rarawa nei Jope e sa tiki ni nona vakatovolei, ka me laurai kina na nona dina se sega ni dina Vua na Kalou.

Sa dua na veivakatovolei levu ka ni a la’ki tini ena kena tara sara na nodratou mate na luvena. Eda kila ga ni sega ni rawa me vakalialiai na Kalou, ia ko Setani ga. **III.** Dina ga nida kaya ni yalowai na watina ena vosa ea cavuta, “*Ko sa taura matua tiko beka na nomu yalododonu? Mo vosa vakacacataka na Kalou, ka mo mate ga.*” Ena dua na yasana, e temaki Jope na watina, me cakitaka na Kalou, me mate ka na vakaotia na nona rarawa, ea vosa ni loloma vakavuvale. *Ena gauna oqo ena vaka na dreti ni wa ni nonai cegu ni bula na wekada sa tauvi mate bibi koto ka me toki yani [mate] ena vakacegu. Eso era kaya ni tauvi keda e dua na mate bibi ka sega na kenai wali, me vakatau ga vei keda na gauna eda via mate kina, ka kerei kina nai vakasala vakavuniwai. Na sala vou era kaya eso ko ya, mo lewa ga na nomu siga ni mate [euthanasia]. Ena vinaka meda veitalanoataki mada! Ia ni da raica na yasana ka dua, sa dodonu ga me tokoni Jope na watina, ka me wasea vata kei koya na nona rarawa [empathise], me vaka ni ko Jope ea vakaraitaka tikoga na nona yalododonu ka dina tu Vua na Kalou. Ena vakaroroga ga Vua na Kalou, ‘...sa solia ko Jiova, ka sa kauta tani ko Jiova, me vakavinavinakataki ga na yacai Jiova.’ [1:21].*

IV. Edua ga na ka bibi eda vulica rawa mai nai ivaqa ena macawa oqo, ko ya na bula nei Jope e yavutaki ka tarai cake ena nona vakararavi se vakabauta na Kalou. Sa tudei tu ga Vua na Kalou, dina ga ni sa vakarusai na ka kecega e taukena. Eda sa raica ga eke mai na nona vutuniyau, ka sa yaco me dravudravua [ena veimacawa mai muri sa na qai laurai ni vakalesui tale na nona vutuniyau [Riches to Rags to Riches]. *E vaka na sarava nai yaloyalo yavala, ni ko iratou na vakaitavi tiko enai talanoa, eratou sega ni kila na veika e yaco tiko, ia koi keda ga na sarava, se wilika nai vola eda kila tiko na veika ea yaco kei na veika ena qai yaco.*

V. Meda kila: 1. Ena tarai

keda na veika dredre, veitalia ga ni da sega ni vakayacora e dua na ka ca me vakavuna na leqa, me vaka e dauyaco [cagilaba, uneune, kama, coqa vakacalaka; ena gauna oqo, na batikadi –terrorism, etc]. Eso na DauniVT era raica vakadewataka na vosa se yaca ‘jope’ ka ra solia e rua na kenai balebale: vakavuna na veiqati, vuvu se lomaca [object of enmity], se o koya e rawa ni vuki tale se veisau [he who turns]. Erau vosa vinaka ruarua ka tara na bula nei Jope...*qai veivosakitaka!* Sa matata ga ni sega ni yaco vakacalaka na veika e tara na noda bula, ia era vakaitavi kece me vakavulici keda, vukei keda, ka vakatitobutaka na noda bula; ...e sereka vinaka ko Paula na vakasama oqo ena Roma 8:28 *‘Nida sa kila sa veivuke na ka kecega mera vinaka kina ko ira era sa lomana na Kalou, ko ira era sa kacivi me vaka na ka sa nakiti oti’ [FOV]. ‘We know that God is always at work for the good of everyone that loves him. They are the ones that God has chosen for his people’ [CEV].* Edua na vakasama vinaka meda veitalanoataka! 2. Vakataki Jope eda na kaya ni sa yalo dodonu ga na Kalou, ka sega ni da beitaki Koya ni sa vakavuna na veika e yaco se tara na noda bula! 3. Mai na loma ni veileqa oqo, eda na raica tikoga kina na loloma kei na dodonu ni Kalou. 4. Me vakataki Jope, e sega ga ni doudou me beitaki na Kalou ena ka sa yaco vua. Eda na taroga tikoga nai naki vuni ni Kalou ena vuku ni veika sa yaco? E muri ga, vakataki Jope, eda na qai kila ka vakadinadinataka; ko ya eda na qai raica e nai vaqa ena vica na macawa mai oqo! Sa dusia e dua nai yaloyalo ni bula ka dodonu meda vuli kina na tamata kecega. 5. *Ena vinaka mo wilika talega na II Korinica 12:9 me baleta na tauvimate nei Paula, sa sega ni kautani vua ni vakayacora tiko na nona tukuni Jisu nai Vakabula kei vuravura; sa rawa me kauta tani na Kalou se biuta tikoga ena dua nai naki vuni ni Kalou; sa kaya vua na Turaga ko Jisu vei Paula, ‘sa rauti iko na noqu loloma...’ Qai vakuria ka veitalanoa kina!*

Ai Vakamacala ni Same: *Sa dauvakayagataka vakalevu ko Jisu na Same ena nona vunau kei na nonai vakavuvuli, baleta ga ni sai vakarau ni nodra bula, ena nodra bula vakavuvale kei na lotu mera dau lagata se cavuta na Same. E 150 na Same era a vakasoqoni vata ena dua na gauna balavu, ka ra dau vakayagataka ena nodra: vakacaucautaka na Kalou, ena nodra vakavinavinaka Vua na Kalou, ena nodra tusanaka na nodra vakabauta, ena nodra tukuna na nodra vakanuinui, ena nodra dui rarawataka na tamata yadua na nodrai valavalaca, kei na Nona Dina tu ga na Kalou ni lomani ira ka dauvukei ira talega. Na uto ni Same sai koya na bibi ni nona vakararavi se vakabauta na Kalou na tamata yadua. Sa vinaka talega meda raica kina na nona tukuna vakadodonu na tamata na nona gagadre se cikecike Vua na Kalou. Na Same sa yaga ena draki ni bula kecega eda kila ka sotava na tamata, meda dauvakayagataka me yaga ki na noda bula ni vakabauta! II. Ena vuku ni noda dau taleitaka na Same, ena uasivi meda raica na kenai wasewase e 5 ka muria vinaka nai vola e lima nei Mosese sa vakatokai na Penitatuiki [Penteteuch-pente-5, teuch- vakaro se lawa]. Na veiwasewase sa dusia vakararaba ga na veiulutaga sa vakabibitaki ena veivola e lima. Sa kenai balebale ko ya ni Same: 1. Same 1-41 ena salavata kei Nai Vakatekivu [Genesis]. Me vaka ga na veibuli ni Kalou enai vakatekivu, na lutu ni tamata enai valavalaca, ka yalataki na veivueti ni Kalou. E levu na Same oqo e tukuni ni a vola ko Tevita ka sa*

vakaraitaka na nona vakalougatataki na tamata, nona lutu mai na liga ni Kalou, kei na nona vakabulai mai Vua na Kalou. 2. Same 42- 72, na Lako Yani [Exodus], ea vola ko Tevita me baleti Isireli, sa vakarusai ka vakavoui tale. Sa vakabulai Isireli na Kalou, ka sega ni yaga me vaqara tale edua na sala, mera rai ga Vua na Kalou, sai Koya ga na Sala mera vueti ka vakabulai kina. 3. Same 73-89 sa salavata kei na Vunau ni Soro [Leviticus], ea vola ko Esafa kei ira na nona kawa. Sa vakabibitaki kina na Vale ni Soro, na Nona lagilagi na Kalou, sa cecere ka kaukauwa. Sa na gole kina na tamata me vakabulai ka vakarokorokotaka na Yacana Tabu. 4. Same 90-106, Tiko mai na Lekutu [Numbers], era lewe levu era kainaki ni ra vola ka sa baleta na veiwekani nei Isireli kei na veimatani sa wavoliti koya kei na Nona lewa na Kalou na matanitu ko Isireli kei na veivanua kecega era sa vakarorogo ki na nona lewa. 5. Same 107-150 nai Vakarua [Deuteronomy –deut -2, nomy-lawa] sa kainaki ni a vola ko Tevita ka vakabibitaki kina na Kalou kei na Nona Vosa. Sa levu kina na sere ni veivakacaucautaki, veivakarokorokotaki kei na vakavinavinakataki ni Kalou. E levu na Same oqo era sa volai me lagati ena soKalou, ka sa rawa meda vakayagataka talega meda lagata Vua na Kalou, se meda vola eso nai vakarau ni soKalou me salavata kei na veiSame oqo. 6. Na Same 1, raica na kenai vakamacala e cake. Sa buli keda na Kalou ka bulia na veika kece ni sa vinaka. Dina ga ni sa lutu na tamata, sa tekivu talega na nona cakacaka na Kalou me veivueti ka veivakabulai baleta ga ni sa lomani keda. 6. Mai nai Wasewase 1 ni Same 1-41 ka levu na Same oqo e vola ko Tevita. Sa salavata kei na vakasama ni Vakatekivu sa baleta nona veibuli, nai valavalacani tamata kei nai tekivu ni nona veivueti ka veivakabulai na Kalou kei na muri ni nona Vosa.

I. B: Same 26: Na Same sa laurai kina na dodonu, na dina ka gadreva na bula vinaka me vaka nai vakarau va-Kalou, ka maucokona talega [integrity]. Sa dusia ga na dina ni Kalou. O cei e rawa ni cavuta na masu vakaogo: 'I Jiova, mo ni lewai au, niu sa muria lako na noqu yalododonu...' sa vaka e kaya tiko na Daunisame, 'Raici au mai Turaga na Kalou, sa donu tiko noqu bula kau sa muri vakadodonu na nomuni vakaro. Ni raici au se wanonovi au matua o ni na qai kila na titobu ni noqu bula.' Na Same oqo e rairai nanumi kina na veika ea vakayacora ko Apisalome vei Tevita na Tui, na tamana. Ia eda kila na bula nei Tevita, e dua e kila nona cala, ka tusanaki koya vua na Kalou. Eda wilika ga ena Same 25: 7. 18, 'Kakua ni nanuma na noqui valavalaca kei na noqu caka cala, niu a cauravou...tikina 18, 'Ni vakaraica na noqu rarawa kei na noqu yaluma, ka bokca na noqui valavalaca kecega'. Eda wilika talega na veika ca ka dredre e vakayacori vei Tevita kei na veika tawa dodonu e beitaki kina. O cei li e rwa ni cavuta na masu vakaogo? O koya ga sa sotava na veika dredre ka beitaki vakailasu kina! Sa tu nai vakavuvuli bibi ka dina kina ko koya e yalododonu. II. Me kua sara ni muria na nodrai soqosoqo na tamata ca. Dina ga ni tu e lewe vuqa ka daukamikamica na nodra vosa ni veirawai, ia me vaka ena gauna oqo e dauyagataki na vosa 'vesumona' era sa daurawai kina ka muria e so, ia ena yaco mai na vakaloloma ni da sa rawai kina. Eso era muria sara ka taura me sai vakarau ni nodra bula, ia ena basika mai kina na mate. Sa kaya na Daunisame me saqati nai vakarau vaka ko ya ka meda lako tani mai kina. III. Na tamata e vaqara na bula dodonu, e dau vakatusa

na nonai valavalaca; e sega ni dauvinakata na vakayacora na veika ca me vakataki ira nai valavalaca. Sa rawa ni da bula vata kei ira, ia meda sa ‘masima’ ga ena kedra maliwa. IV. Na vale ni Kalou [vale vakacevaceva], sa vanua ni qaravi Kalou nei Tevita me vaka ga na vale ni soro. Sa ka vinaka na nomu tusanaki iko vua ko cala kina, ka sa uasivi talega mo vakavinavinaka vua ena matana levu, sa kaya na Daunisame.

C. Iperiu 1:1-4;2:5-12: *Oqo nai matai ni gauna meda goleva kina nai vola vei ira na Iperiu, ia a rairai volai ni bera na 70 AD/ACE ka sega ni tukuni kina ni sa rusa na vale ni soro mai Jerusalemi ka dauvakayacori kina na vakacaboi soro. E kainaki ni a vola ko Paula, se ko Luke, se ko Panapasa, se ko Sailasa se ko Filipe, ia e so era raica ni vaka na vakasama matata ni marama, ka nanumi kina ni a vola ko Pirisila, kai tokani nei Timoci [Iperiu 13:23]. Nai VT vakaViti e volai kina ni vola ko Paula [Na FNV sa vakayagataka ga: ‘Nai Vola vei ira na Iperiu’], ia sa matata ni sega ni koto kina nai vakarau ni volavola nei Paula ka tekivutaka kece nonai vola ena “Koi au ko Paula...” Sa dredre sara me kilai se o cei e vola? Eda sa duavata ga kei na qase ni lotu ko Origen mai Alekisadaria ni kaya, ‘na Kalou ga e kila.’ Nai vola oqo ea volai vei ira na Iperiu [Jiu] era sa lotu Vakarisito ka ra vakararawataki ena vuku ni nodra Vakabauta na Turaga ko Jisu Karisito. Sa rairai vei ira na Lotu VaKarisito Jiu mai Itali [Roma], raica na 13:24. Sai naki bibi ga ni vola me dusia ni vinaka cake, se uasivi cake ko Jisu mai nai vakarau makawa ni lotu se bula vakaIperiu [Jiu]. Sa taucoko, uasivi cake, mana, yaga na bula vata kei Jisu, kei na Nona cecere cake se vinaka cake ko Jisu mai na Agilosu [1:4-10-18]; uasivi cake mai na parofita [lesoni ena macawa oqo, rai ki ra], uasivi cake mai vei ira nai Liuliu [3:1-4:13]; e uasivi cake mai vei ira na Bête [4:14-7:28]; e Veiyalayalati Vinaka [Vou] e uasivi cake mai na Veiyalayalati Makawa [8:1-13]; e uasivi cake mai na vanua ni so-Kalou [9:1-10]; ko Koya sa bokoci nai valavalaca [9:11-10:18].*

I. **Na Iperiu 1:1-4; 2:5-12** Sa dusia na Nona uasivi cake ko Jisu mai vei ira na Parofita. Era a vosa na parofita vei keda ena gauna e liu, ia ena gauna oqo sa mai vosa vei keda ko Jisu, [wilika na Matalia ni yagoi Jisu, na tiko nei Mosese, ka matataka na Lawa, kei Ilaijia, e matataka na parofita, ka kaya na domo me ra vakarogoci Jisu ga ‘Koya na noqu gone ni toko’...raica na Marika 9:1-3, Maciu 17:1-13; Luke 9:28-36]. Ko cei ko Jisu oqo? Ko Jisu nai taukei ni ka kecega, e bulia na ka kecega, ko Koya na Rarama Dina, sa tokona na ka

kece va-Kalou, sa tiko ena ligai matau ni Kalou, ka sa bokoca na nodai valavalaca; ka sa ulumatua ki vuravura. II. Na agilosu [VaKirisi ‘aggeloi’ se vaIperiu ‘mal’akim’] sa kenai balebale ga nai talai [messengers]. Ena gauna makawa eda raica na veitaratara ni Kalou kei na tamata, dina ni tu talega kina na nodrai tavi vakatalai mai na agilosu. Ia ena gauna mai ki muri, rauta na gauna ni VTV sa kunei vakalevu nai tavi ni agilosu me talai mai Vua na Kalou ka me mai vakavakadewa vua na tamata. Sa vakaraitaka na nodratou veiwekani na Kalou, tamata kei na agilosu, [raica na Same 8:5; Ipiriu 2:7...na vakadewa vakaviti e duatani toka na kena vakasama vakacioloji, ko ya ni: **“Ko ni sa buli koya [tamata] me uasivi sobu vakalailai vei ira na agilosu,”** ia ena so nai VT era vakadewataka me **‘uasivi sobu vakalailai Vua na Kalou.’** **Na vakasama ni agilosu ei talai ga ni Kalou [messengers] ka duidui sara mai vei keda na tamata eda sa vakatokai meda ‘luve ni Kalou,’ [sons/daughters or children of God], ka sa donu kina na vakasama nida lailai sobu mai Vua na Kalou... sa dua na tikina vinaka meda veitalanoataka!** III. Na vakasama cecere eke ni ko Jisu e uasivi cake mai vei ira na agilosu, baleta ni **sa sega ni talai ga mai na mata [messengers-agilosu] ia, sa lako sara ga mai ko Koya na Dauveitalai, ko Koya sa tiko mai na liga matau ni Kalou, ko Jisu na Luve ni Kalou, se Kalou vakai Koya [wilika na Joni 1:1-12].**

D. Ai Vakamacala lekaleka me baleta nai vola se Kosipeli nei Marika: O cei ko Marika? E tolu na yacana: Marika [Marcus] na yacana vakaLatini [Roma], Joni se Jone [Johannan- God has shown grace-Sa vakaraitaka na Kalou nona loloma savu], na yacana vakaIperiu kei Kolobodatuluse [Colobodactoluse -stubby fingers-qaqalo lelevu ka lekaleka] na yacana vaKirisi. Na yaca Jone Marika e yaca vakayagataki vakalevu [common names] ka so na gauna e nai VT e vakayagataki ga e dua na yaca, Jone se Marika, ena yaga me vakuri tale na yacana baleta ga ni vica tiko na Joni se Marika se Joni Marika enai VT kei na i tukutuku ni lotu taumada. Ko ira na DauniVT e duidui na nodra i vakamacala me baleta na yaca Jone Marika. Baleta ni dau kacivi ena yacana vakaRoma Marika, e rairai e dua e toka vinaka. Eda kila ga ni dua na vale levu nei tinana ko Meri e Jerusalemi era dau soqo kina ko Jisu kei na nona tisaipeli kei ira na vakabauta. [Na cauravou a tomani Jisu kei iratou na tisaipeli ki Kecisemani [Marka 14:51,52] e dreti laivi vua nai tutuvi ka ni luvaiwale tu...e rairai e dua ga e yadra cecekala mai me tiko ga ena gauna ni masumasu ka rogoca tiko na masu nei Jisu niratou a moce na tisaipeli, e rairai eratou lako mai nona vale ko Jisu kei na nona tisaipeli]. Ko ira na lewe 120 era a tiko ena dua na vale levu, na vale a ceguvi iratou kina ko Jisu ena Yalo Tabu [Joni 20], se e a sovaraki kina na Yalo Tabu [Cakacaka 2:1ff]; na vale ni soqo ni sa tucake tale mai na mate ka rairai kina ko Jisu. Sa rairai o koya ga na vale oqo nei Meri kei Jone Kolobodatuluse Marika. A vola ko Joni Marika [Cakacaka 12:12, 13:13] nai tokani nei Panapasa kei Paula. Dina ga ni rau a veileti kina ko Panapasa kei Paula, e muri sai tokani nei Paula, ni a vesu tu mai Roma [Kolosa 4:10; Filimoni 24; 2 Timoci 4:11]. A volai mai Roma ena loma ni 55-65 AD/ACE kai matai ni Kosipeli a volai. Sa macala ni a tu eso nai tukutuku volai enai vavakoso lotu ka ra vakayagataka me dauwiliki ena gauna ni soKalou’ ka vakayacani vakaJamani me ‘Q’. Nai vurevure oqo e vakayagataka ko Marika kei iratou na vo ni Kosipeli ka dauvakatokai me ‘Vurevure Q’ [Q Source-Q mai na vosa vaka Jamani –German-

Quelle or Source, nai Vurevure] vei ira na Daunivola Tabu. Sa kenai balebale ni rau tautauri ko Maciu kei Luke mai vei Marika kei na Q. E muri ga sa nanumi ni a kauta mai vei Pita e vuqa nonai tukutuku [I Pita 5:13]. Dua tale na kenai vakamacala: baleta ni a volai mai Roma, e nanumi ni yu ni tukutuku nei Marika ko Pita, nai tokani ka tisaipeli nei Jisu. E a nanumi taumada me vakatokai ga me Kosipeli nei Pita. E vica nai tukutuku me baleti Pita, vakauasivi nona malumalumu, me vaka na 'Lako tani ki dakuqu, Setani...' [8:33]. Ko iratou na vo ni Kosipeli eratou tautauri mai vei Marika, ia ko Marika e levu taudua na caka mana nei Jisu e vola. Ko Maciu e vola na bibi ni nona vakatutusa ko Pita, Maciu 16 me baleta ni ko Jisu na Karisito, na Luve ni Kalou. Sa okati eke na vakasama e rogo mai vei Jisu ka tu kina ko Pita: 'ena dela ni vatu ogo au na tara kina nai soqosoqo lewe ni lotu.' Ko Jisu e dusi koya ga se dusi Pita? [E duidui na vakadewa ni tikina ogo mai na Lotu Katolika vakaRoma kei keda na veimatalotu eso [Protestant churches]. O Pita e a sota ga kei Jisu mai na nona veipapitaisotaki ko Joni; a papitaiso talega kina ko Pita. Mai na Joritani ga e tekivu kina na Kosipeli nei Marika, na vanua ga ka tekivu kina ko Pita. E sega enai vola nei Marika na i tutuktuku ni sucu nei Jisu se na nona gauna ni gone, ia sa tekivu sara ena nona tukuna na Matanitu ni Kalou ka laki tini ena kauveilatai. Nai tinitini ni vola ena wase 16 e veiletitaki vakalevu, e tolu na kena nanuma: 1. Yala ga ena 16:1-8 ena dua nai yatuvosa ka sega ni vakaoti baleta ni tini botoilevu ga ena vosa 'afraid of...' rerevaka...' sa qai tini vinaka e muri vei ira eso me vaka e volai 'niratou sa rere'. 2. Vakuri ena 16:9-20 ka sa matata vinaka ni kau mai na veivakasama ogo e muri sara me taucoko kina na vakasama me vaka na vo ni Kosipeli, ko ya me tini ena tucake tale, na qaqa ni sa rairai veiiratou na tisaipeli, na nona kaucake ki lomalagi, na yalataki ni nona na lesu tale mai kei na nodratou talai me tukuna nai Tukutuku Vinaka ni veivakabulai. 3. Ka tolu ni otioti, e vakuria ga na tikina e 8, ena 9 kei na 10 me vaka ogo: 'Eratou sa lako yani vakatotolo na marama ka tukutuku vei Pita kei iratou nonai tokani na vuku ni veika sa yaco. Sa oti koya, sa talai iratou na nona tisaipeli ko Jisu ki na tokalau kei na ra me tukuna nai tukutuku tawa mudu ka savasava mera rogoa na tamata ka vakabulai kina ka tawa mudu'. Baleta ni vakaogo na kenai tinitini, eso na vakavakatu e lako mai: 1. Ni sega ni vinakata ko Pita me dusi ni taleitaki koya taudua ga ko Jisu [favour] ka tukuni na veika baleti koya me vaka ni a rairai taudua ga vua ko Jisu [IKoronika 15], e a dresuka laivi. 2. E so na daunivola Tabu era nanuma ni a rairai a kama ena kama levu mai Roma ena gauna nei Niro nai tinitini vola ogo wase 16:9 ka lako yani, e muri ga sa qai vakacurumi na kenai tinitini e rua e cake. Oqori e so ga na vakasama ena veigauna. Eda sa vakadeitaka ga ni ko iratou na vo ni Kosipeli eratou tautauri mai vei Marika, ia ko Marika e levu taudua na caka mana nei Jisu e vola. E sega ni vakabibitaka ko Marika nai vakamacala se nai vakavuvuli nei Jisu, ia sa levu ga nona vakabibitaka na cakacaka ni veivakabulai nei Jisu. Nai naki levu ga ni Kosipeli nei Marika me tukuna se ko cei ogo ko Jisu, bibi na nona cakacaka ka vica ga na nonai vakavuvuli me vaka eda raica ena wase 13. Ko Jisu a lako mai me veivakabulai ka solia nona bula ena vukuda na lewe vuqa [10:45].

D. Marika 10:2-16: Me wase vakarua: 2-12 na vakasama bibi me baleta na veisere se /veibiu ena tiko vakawati; 13-16 sa baleta na gone lailai kei na Matanitu ni Kalou. I. Tikina 2-12: Sai vakarau nei Jisu me dauveivakavulici ka ra dausoqovi Koya ko ira na lewe vuqa. Eke, era tiko talega ko ira na Farisi ka ra vakasaga mera coriti Jisu ena dua na Nona vuki cala, se vosataka ka veicalati kei nai tovo ni nodra vakadewataka na Lawa, se ena kenai vakadewa era sa kila levu tu se taurivaki vakararaba. *Nai tutu vakayalewa/ se marama ena vakasama se bula vakaIperiu se vakaJiu, ko ya ni ra sai yau taukeni ga [property], ka rawa nida raica na vakadewataki ni lawa ena*

vakasama oqo. Na veika me baleta na tiko vakawati kei na veisere e dua na ulutaga ni veitalanoa ka dauyaco kina na veileti. Sa rairai era sa rogoci Jisu oti na Farisi ena ulutaga oqo [Maciu 5:31], ia era via coriti Jisu eke, se sa duatani tale beka na Nonai vakavakadewa! Sa tiko na nodra vakavakadewa na Farisi, ka duatani na nodra na Samai [School of Shammai], ko ya me cala sara e dua na marama me vakataki Jesepeli, me qai vakatarai na veisere. Ko ira na Ilali [School of Hillel] sa rawa mada ga na veisere, ke vakasaqara vakaca na kakana, se lako vakaveitalia e gaunisala ka vosa vua e dua tale na tagane e sega ni kila, sa na rawa kina na veisere. II. Na nodra taro na Farisi me baleta na tiko vakawati kei na veisere sa sauma lesu ko Jisu ena dua na taro me baleta na veika sa vakarota ko Mosese. Nai sau ni taro nei Jisu e tarava, sa macala sara kina ni a vola ko Mosese [Vakarua 24:1] na lawa ko ya baleta na nodra ‘lomakaukauwa’ na tamata ena gauna ga ko ya [contextual]. Sai naki ga nei Mosese me vakamaravutaka ka vukea na nodra tiko vakavinaka na lewe ni vanua. *Ia ko Jisu sa vakadeitaka mera lesu tale ki nai Vakatekivu [1:27; 2:24;5:2;] ka raica nai naki taumada ni Kalou me baleta na buli ni tagane kei na yalewa, kei nai naki ni tiko vakawati; oqo ga nai naki tudei ni Kalou.* III. Ena vinaka meda wilika talega na Maciu 19:3-9 ena vakasama vata oqo. Ko Marika e dusia ni sa cala na veisere kei na vakamau tale [Marika 10:11-12], sa ka tudei ko ya; ia ko Maciu 9:3-9 sa sega ni vakatara na vakawati tale, ia sa vakatara ga na veisere ena yavu ni sa cala na tagane se yalewa. IV. *Sa na tiko ga na noda dui vakavakadewa, ia e dua ga na ka bibi ko ya ni ko Jisu sa dusia na veika oqo vei keda:* 1. Nai vakarau ca ni veibutakoci kei nai tovo ca ni bula vakatagane se vakayalewa e dodonu me veisautaki ka vakalesui ki na veika me va-Kalou; 2. Na vakamau se tiko vakawati sa sega walega ni veika me vakamarautaka na gagadre ni bula vakayago [sexual relationship], ia sa baleta talega na nodai tavi ena veiwekani sa tauyavutaki [responsibility]; 3. Na veiwekani ni tagane kei na yalewa sa veiwekani kei na veitokani vakayalo sa kauta mai ko Jisu na veiwekani kei na veitokani oqo vakayago ka vakayalo talega ki na vuvale...[companionship, parternership, both physical and spiritual]. 4. Eda sa kila talega na veiwekani ni Kalou kei na tamata sa vaka na veiwatini, ka tekivu mai nai VTM ki nai VTV nai yaloyalo ni veiwekani ni Matatamata, se vavakoso sa soro vei Jisu eda sa wati Karisito. Na vakamau, sa sega ni cala e cake sa rawa me cilava na rarama ni noda vakadewataka na tikina 10-12: ‘*Na tagane*

sa sereka na watina yalewa ka vakawati tale, sa sega ni dina tiko vua na watina yalewa se na yalewa sa biuta na watina tagane, ka vakawati tale sa sega ni dina tiko vua na watina tagane.’ Na vakawati tale e dua na ulutaga e yaga meda veitalanoataka. Sa dua ga na tikina bibi na noda vakarorogo vakalevu cake ena Loloma ni Kalou ka sega ena noda vakarorogo se vakabibitaka na Lawa. E dua na tikina vinaka me veitalanoataki. 5. Na ulutaga ni veitalanoa nai tutu vakatagane kei na yalewa. A cava na veiwekani dina e va-Kalou: Me vakarorogo ga na yalewa vua na tagane? Se cava na nomui vakavakadewataka nai VT, vakauasivi na vakadewataki ni RUA nai talanoa ni veibuli? [Vakatekivu 1:26-2:4, vakabibi na 27; nai karua ni veibuli Vakatekivu 2: 7 buli mai na soso na tagane, ucu mai na saresarei tagane na yalewa [Vakatekivu 2: 21-25]. Nai vola nei Paula sa duidui na kena vakadewataki, sa dusia na vakasama vaKarisito: me vakamalumalumutaki koya na yalewa vua na tagane? A cava nai naki nei Paula eke, e vakatautauvatataka na lotu ka uluna ko Karisito me vaka ga nai vakarau ni bula e Efeso? [Efeso 5:20-6:9]. Ena Kalatia e kaya ni tautauvata ga ni tagane kei na yalewa [Kalatia 3:27-28]. E levu tale na tikina e na vinaka mo wilika, oti qai veitalanoataka vata kei na vakasama cecere ko ya ni da tamata vou ena vuku ni vakabauti Jisu Karisito, wilika na II Koronica 5:17, etc]. Wilika oqo sa ulutaga vinaka me veitalanoataki ka ni tara na noda bula taucoko, vakauasivi na bula ni tagane kei na yalewa, bula vakavuvale, bula vakaveiwekani ena vanua, matanitu kei na lotu]. Wilika talega na TARO XIV: Na Vakawati enai Vola ni Sere ni Lotu Wesele se ki nai Vola e vakarautaka na nomu matalotu me baleta na Tiko Vakawati. V. Na tikina 13-16 sa baleta na gone lailai kei na Matanitu ni Kalou: Eratou sega ni cata na gone lalai na tisaipeli, ia eratou taqomaki Jisu ga ka nanuma ni sa na oca vakalevu ena Nona veiqaravi ka dodonu me soli Vua e dua na gauna ni vakacegu. Ia sa nodrai vakarau na marama tina ni gone mera kauta mai na luvadra vua e dua na Rapai rogo me vakalougatataki ira. Sa vakayacora ko Jisu na gagadre ko ya nira sa kau mai na gone ki Vua. VI. E dusi ira na gone lalai ka kaya vei ira na qase mera vaka na gone lalai na nodra bula era na qai curu ki na Matanitu ni Kalou. Sa dusia kina na veika oqo: 1. Yalomalumalumu [children’s humility]; 2. Talai rawarawa [children’s obedience]; 3. Vakararavi kei na vakabauta [children’s trust, dependence] e tiko kina e rua na vakasama bibi, ko ya na ciqomi ni veiliutaki [accepting authority] kei na veivakabauti [confidence in people]; 4. Lekaleka ni vakasama [short memory],

ko ira na gone era sa bera ni kila vinaka sara se cava na veicudruvi kei na veiqati. Ko ira na gone era dauguilecava totolo na ca ka sega nira nanuma tikoga, sa rawa talega mera vosota vaka kina na wekadra. Ni ra veivala na gone, oti ga e vica na gauna lekaleka era sa veivinakati tale ka qito vata tale, ka sa guilecavi na veivala. Sa dodonu me vaka ko ya koi keda na qase; ni dusi ira na gone ko Jisu me ra vaka nai vakarau ni Matanitu ni Kalou, sa kacivi keda me sai vakarau ni bula: na yalomalumalumu, na vakararavi tabakidua Vua na Kalou, na talairawarawa, kei na na noda ciqoma na Nona veiliutaki na Kalou; oqo ga na bula e tadola tu ki na Matanitu ni Kalou.

3. *Na Sala ni Vuli Vola Tabu [Bible Study Methods] mo rai kina; na sala ni vakadewataki ni vosa [exegetis]:A. Ni soli mai na lesoni se tikina mo wilika: wilika sara, oti qai wilika nai talanoa ni bera na lesoni, tarava nai talanoa ni oti na lesoni ko ya [context]. B. Tovolea mo kila toka nai naki ni kena volai nai vola koya; me vakataki Joni 20:30-31.C. Wilika tale na lesoni ka toqa na vosa kei na vakasama bibi e lauti iko? D. Ko raica rawa e dua na vakasama e buwawa ka sega ni macala vinaka, raica tale ka wilika na kena vakadewa vakavavalagi, kena e rawarawa? E. Raica tale na tikina enai Vola Tabu e rawa ni vakamacalataka na vakasama ko raica tiko, me vaka ena veivola tale eso enai Vola Tabu.Vakayagataka e so na taro ena vosa: A cava [what]? Gauna cava e volai kina se cavuti kina na vosa [when]? A cava na vuna [why]? Caka/yaco/rawa vaka evei [how]? F. Raica na “a” “b” “c” lalai enai Vola Tabu vakaidusidusi ka tukuna na vanua mo wilika tale me vakamatataka na tikina ko wilika tiko; na references se foot/end notes. Indexes enai VT Vakavavalagi. G. Dikeva na vakayagataki ni gauna [tenses]: “Au a lako!” [past], “au sa lako!” [present] kei “au na lako!” [future]? I. Raica rawa e so na vakasama vou? [Goleva na veitikina ena lesoni ni kua? Se dua ga na tikina] J. Mo nanuma tiko ni ko wilika tiko e dua nai vola ka volai ena 2000 vakacaca na yabaki sa oti, mo vakasamataka na i tuvatuva ni vanua [geography], nai tovo ni bula, [culture and traditions], na veika e yaco ena gauna koya [history], kei nai vakarau ni nodra volavola [literature].K.Ia sa dei tu ni oqo na vosa ni Kalou, e vosa bula [Ipiriu 4:12]. Mo masulaka ka nuitaka na Kalou ena nomu vukei ni sereki ni vosa.L. Sa kena gauna oqo mo tovolea ke ko gadreva me toso cake tikoga na nomu kila na i Vola Tabu , mo tekivu vakavolia e so nai vola ka rawa me vukei iko. Eso nai Vola Tabu sa tu vata kei na kenai vakamacala [Commentary] se Dictionary of the Bible kei na nomu Dauwilika wasoma na Taro enai vola ni Sere vakaviti sa no kina na yavu ni noda vakabauta kei na cioloji ni lotu. M.Na kena i otioi mo qai taroga na taro: A cava e da vulica rawa mai nai talanoa oqo? Se A cava na kenai balebale vei au/kena yaga vei au ena noqu i tutu vakatamata, vakalotu vakarisito, etc. se cava na kenai balebale /yaga ki nai vavakoso? N.Kua ni rawai sara ena muria nai kalawa e soli yani enai vola baleta ni na tubu mai eso na vakasama e vakavotuya na Yalo Tabu, me golevi sara koya.*

VEIKAUWAITAKI A cava meda cakava me sureti kina ko ira era sega ni lewe ni lotu? E dua e da nanuma meda sikovi koya? A cava tale e rawa ni vakayacori?

Jovili kei Lisa Meo